

Кадук С. В.

ст. викладач кафедри кримінального права
Юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. Із. Стефаники,
к.і.о.н.

Особливості використання колекційних зразків у процесі виконання судових експертиз

Правова регламентація проведення судової експертизи знайшла своє віддзеркалення в Законі України "Про судову експертизу". Відповідно до статті 1 Закону судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ, і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [1].

Об'єктами судово-експертних досліджень є: речові докази, документи, предмети, тварини, люди, трупи і їх частини, зразки для порівняльного дослідження, а також матеріали справи, щодо яких проводиться судова експертиза.

Крім того, у згаданій статті Закону доречно було б відзначити, що експерт, вирішуючи поставлені перед ним завдання, має право під час експертних досліджень поряд з речовими доказами, використовувати у ході експертних досліджень у ролі об'єктів - колекції та науково-допоміжні матеріали, вивчення яких сприяє з'ясуванню фактичних даних, що мають значення для встановлення обставин справи [2, с. 317; 259, о. 2651].

Аналіз експертної практики засвідчив, що вирішення цього різновиду завдань можливе лише з використанням довідково-допоміжних об'єктів, їх колекційних зразків та науково-допоміжних матеріалів. Це особливо актуально, якщо на дослідження надані різні конструкції або атипові об'єкти.

У криміналістиці виділяють класифікацію в самостійний вид дослідження стосовно варіантів вивчення об'єкта в природі з метою відпесення його до певного класу (роду, виду) [3, с. 12].

Сьогодні значна увага приділена проблемі вирішення діагностичних судово-експертних завдань [4, с. 164-165; 108, с. 101-192]. На думку В. П. Лаврова, суть криміналістичної діагностики полягає у "визначенні властивості, стану, природи досліджуваного об'єкта (процесу, явища), його зв'язку з іншими об'єктами" [5, с. 39]. Серед діагностичних завдань особливо важливим є встановлення джерела походження. Наприклад, на дослідження було надано п'ять розфасовок з героїном, а також речовина, вилучена у Н., що проживає в м. Івано-Франківськ. Експерту було поставлено питання: чи складала раніше єдину масу надані на дослідження речовини? У процесі вивчення експерт для збільшення об'єктивності аналізу з оперативно-довідкової колекції НДЕКЦ УВС в Івано-Франківській області взяв зразок героїну, що має інше джерело походження. Це дало змогу зробити наступний висновок: героїн, вилучений у Н., що проживає в м. Івано-Франківськ, не складає єдиної маси ні з одним з п'яти зразків героїну [5].

Отже, встановлення загального джерела походження об'єктів є, по суті, дослідженням їх групової належності до певних об'єктів за критерієм загального джерела походження. Це займове джерело походження є однією з форм висновків визначення групової належності. Тому не випадково О. О. Ейсман вважає встановлення джерела походження одним з варіантів групування у встановленні групової належності [7, с. 107].

Ознаки групового значення відмежовують певний рід, вид, різновид від суміжних з ними і можуть стосуватись не тільки об'єкта в цілому, але і його деталей. Кожна нова

ознака, що обмежує об'єм групи, тим цінніша, чим менш часто трапляються предмети цього роду, які володіють цією ознакою. Стосовно об'єктів, які зустрічаються в судовій практиці, можуть бути визначені дещо вузкі їх групи, що дозволить ефективніше проводити дослідження.

Згідно з Інструкцією з організації функціонування криміналістичних об'єктів експертної служби МВС (п. п. 2.2.6, 2.2.7, 2.2.8) кулі, гільзи, патрони зі слідами зброї, вилучені під час огляду місця події, інших слідчих дій, оперативно-пошукових заходів, надаються до НДЕКЦ при ГУМВС, УМВС, Управлінні МВС на залізничному транспорті органами досудового слідства в триденний термін незалежно від того, розкрито злочин чи ні.

Після проведення перевірки за обласними колекціями, але не пізніше триденного терміну, усі кулі, гільзи та патрони надсилаються до центральної колекції.

Після перевірки та внесення на облік у центральній колекції надлишок куль, гільз та патронів може бути повернутий для вміщення до обласної колекції.

Деталі зброї з такої колекції можуть бути використані для експериментальних відстрілів з наданої на дослідження зброї, якщо аналогічні деталі в ній відсутні або несправні.

Під час вміщення до колекції куль і гільз вони досліджуються з метою визначення їх придатності для пострілів, а також встановлення зброї. Крім того, екземпляри куль і гільз, що знову залучаються, порівнюються з вже наявними в колекції для встановлення факту застосування їх раніше у вчиненні декількох злочинів за допомогою одного і того ж екземпляра вогнепальної зброї.

Деякі об'єкти натурних колекцій через зменшення актуальності окремих видів завдань судово-балістичних експертиз, можуть роками бути непотрібними. Однак від цього їх наукова цінність і практична значущість не зменшується. Наприклад, у експертній практиці один-єдиний раз за багато років стала в пригоді інформація про моделі вогнепальної зброї калібру 9 мм, які мають 7 нарізів лівого напрямку [8, с. 59].

Колекційні зразки дозволяють експертам у разі необхідності встановити, з наслідуванням яких систем заводської вогнепальної зброї виготовлені окремі вузли, механізми і деталі наданого об'єкта, або з якої зброї запозичені використані в об'єкті деталі і вузли. Так, на судово-балістичну експертизу був скерований револьвер. Експерт під час порівняння конструктивних особливостей цього револьвера (форма, конструкція, взаємодія частин урагано-спускового механізму) з аналогічними видами вогнепальної зброї, наявними в колекції, встановив, що він виготовлений за кордоном кустарним способом за аналогією револьвера системи "Сміт і Вессон" калібру 38 мм (9 мм), який є короткоствольною вогнепальною зброєю.

Слід сказати і про роль колекції холодної зброї в експертній практиці.

Для того, щоб вирішити, чи буде об'єкт предметом або засобом вчинення злочину, необхідно, перш за все, встановити належність його до холодної зброї (виду, різновиду) і можливість застосування за цільовим призначенням (справність). Ці питання вирішуються в рамках експертизи холодної зброї. Вивчення слідів з метою встановлення об'єкта, що залишив їх, і визначення механізму (умов) утворення слідів є предметом трасологічної експертизи. У ході цих досліджень встановлюється лише об'єкт, чий властивості залишилися у конкретному сліді. Предметом експертизи холодної зброї є фактичні дані (відомості) про належність об'єкта до холодної зброї, які досліджуються і встановлюються на основі спеціальних знань.

Одним з основних завдань у кримінальних справах, пов'язаних з холодною зброєю, є визначення належності предмета, що фігурує в справі, до холодної зброї. Таке завдання вирішується експертом-криміналістом. Експертному дослідженню підлягають речові докази, щодо яких є підстави вважати, що вони належать до холодної зброї,

але для визначення *цит* потрібні спеціальні знання. Експерт проводить вивчений наданого об'єкта, ксілікшлпч; необхідний комплекс ознак, який характеризував би його як будь-який різновид холодної зброї, диференціює їх за діагностичною значущістю і відповідає на головне питання експертизи - чи досліджуваний об'єкт повністю відповідає загальному поняттю холодної зброї.

Об'єктами експертизи холодної зброї є предмети, що фігурують у кримінальній справі як речоні докїпі, стосовно яких необхідно встановити, чи володіють вони сукупністю ознак холодної зброї (конкретного її різновиду, виду). У результаті аналізу, залежно від виявленої відсутності або наявності такої сукупності, ознак об'єкти поділяються на предмети, що не є холодною зброєю, і предмети, що є холодною зброєю і належать до певного її різновиду.

В останні десятиліття у зв'язку з технічним прогресом зростання потреби у своєчасній інформації призвело не тільки до значного розповсюдження засобів поліграфії, але й виготовлення з їх допомогою різних підроблених документів (дипломів, паспортів, посвідчень, бланків суворої звітності тощо.)

Отже, наявні в експертних службах інформаційно-довідкові обліки допомагають вирішенню завдань попереднього дослідження слідів під час огляду місця події. За виявленими на місці події слідами взуття можна визначити тип, вид, модель взуття, його розмір, і на цій основі розрахувати приблизний зріст людини, яка залишила слід. Для цього можуть бути використані довідкові матеріали, каталоги зі зразками взуття, картотечні фотообліки, а також відеообліки, які дають можливість за наявним малюнком підшовної частини взуття визначити конкретну модель й одержати зображення її зовнішнього вигляду. Ефективність пошуку за довідковими обліками підвищиться, якщо спеціалісти на місці події будуть користуватися комп'ютером типу "Notebook" з модемом типу GPRS/GSM Wireless PCMCIA або мобільним телефоном, що підтримує функцію GPRS. Це дозволить не тільки переглядати в пошуковому (автоматизованому) режимі наявні на комп'ютері бази даних зразків взуття, але також підключитися до центрального серверу або до тих сайтів, де міститься необхідна інформація.

1. Про судову експертизу: закон України від 25 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 28.
2. Белкин Р. С. Курс криминалистики. В 3 т. Т 2: Частные криминалистические теории / Р. С. Велкин. - М.: Юристъ, 1997. - 464 с.
3. Пучко» В. А. О формировании и развитии судебного материаловедения / В. А. Пучков// Рефераты научных сообщений на теоретическом семинаре - криминалистических чтениях (февраль, 1979). Вып.26. - М., 1979. - С. 10-14.
4. Винберг А. И. Судебная экспертиология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз) / А. И. Винберг, Н. Т. Малахооская. - Волгоград: НИИРИО ВСИГ МВД СССР, 1979 г. - 183 с.
5. Лавров В. П. Предмет, история и методология криминалистики: Лекция / В. И. Лаирон. - М. • ЮИ МВД РФ, 1994. - 50 с.
6. Висновок експерта № 1215 від 8 серпня 2006 року. Архів НДЕКЦ при ГУМВС к Івано-Франківській області за 2006 р.
7. Эйсман А.А. Вопросы теории установления групповой принадлежности (родовой идентификации) в криминалистике / А. А. Эйсама // Теоретические и процессуальные вопросы судебной экспертизы, сб. №1 материалы научной конференции (4-8 июля 1961 г.) - М 1961. - С. 104 - 108.

8. Майлис Н. П. Трасологическая диагностика - современное состояние и перспективы соиершчсітікішнїня / Н. П. Майлис// Современное состояние и перспективы развития традиционных видов криминалистической экспертизы, сборник научных трудов. - М., 1987. - С. 67-70.

Козлюк Л. Г.

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України, молодший науковий
співробітник, кандидат юридичних наук

Проблемні аспекти загальносоціального запобігання статевим злочинам щодо неповнолітніх

Вирішення завдань, що стоять перед кожною державою, передбачає реалізацію, у тому числі, комплексу заходів спрямованих на зниження рівня злочинності, яка, як (ракова пухлипа, зпшщсе здорові "клітиш" механізму держави як такої. Ефективність цієї роботи безпосередньо залежить від розробки та запровадження (реалізації) комплексних заходів, які розробляються на підставі визначеної політики у сфері боротьби зі злочинністю [1, с. 10].

Відчутне зниження рівня статевих злочинів щодо неповнолітніх може бути досягнуто передусім саме у процесі реалізації системи заходів загальносоціального попередження, позитивна дія яких спрямована на розвиток і подальше вдосконалення всіх існуючих у суспільстві відносин.

Сьогодні в Україні відсутні державні програми, пов'язані із запобіганням злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, зокрема щодо неповнолітніх. Відсутні також програми щодо реабілітації потерпілих і соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що відбувають покарання за злочини даної / категорії. Таким чином, зазначене свідчить, що в державі відсутні ефективні методи протидії статевим злочинам щодо неповнолітніх. Актуальність зазначеної проблеми відмітили учасники міжнародного семінару щодо вдосконалення кримінального законодавства в сфері боротьби зі сексуальним насильством над дітьми. Зокрема, представники Міністерства-України у справах сім'ї, молоді та спорту наголосили і на нагальній необхідності розробки закону про запобігання насильству над дітьми, зокрема сексуальному [2]. Таким чином, відсутність державних програм по запобігання статевій злочинності в цілому, зокрема щодо неповнолітніх, свідчить про відсутність у державі кримінально-правової політики по запобігання злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Зазначене дає можливість висловити пропозиції про доцільність створення при Міністерстві у справах сім'ї, молоді та спорту і його обласних управлінь Центру по запобігання сексуальному насильству (надалі Центр). Діяльність даного Центру могла б полягати у наданні інформації стосовно того як не стати жертвою статевого злочину та допомоги тим хто нею став. Для:запобігання сексуальному насильству Центр разом з Державним департаментом з питань виконання покарань, міг би надавати психологічну допомогу особам, які вчинили статеві злочини шляхом пропагування культурних форм поведінки, зокрема в статевих відносинах. Для ефективного запобігання вчиненню досліджуваних злочинів при Центрі має діяти телефон довіри, а осіб, які вчинили статеві злочини слід зобов'язати після звільнення з місць позбавлення волі інформувати Центр про своє працевлаштування і щорічно подавати характеристику з місця роботи. Це забезпечить можливість спостереження за процесом ресоціалізації і виправлення досліджуваної категорії осіб.